

Femeia-regizor un handicap ?

1. Cum ați fost privită la începutul carierei de către colegi, de către actori, de către ceilalți colaboratori ?
2. În ce măsură v-a influențat personalitatea munca într-un domeniu dominat de bărbați ?
3. De ce credeți că atât de multe tinere sunt interesate de regie ?
4. Cum ați caracteriza această generație de femei-regizor ?
5. Ce șanse au aceste tinere să se impună ca regizoare ?

CĂTĂLINA BUZOIANU:

1. A, la început... La început, profesorul meu, Ion Olteanu, față de care am o foarte mare stimă, a spus: "Domnișoară, dumneata ar trebui să cânti șansonete în baie!". Pe urmă, colegii mei, Tocilescu mai ales, făceau un mișto teribil: "A, ai un copil, eu, dacă aș avea un copil, cum spunea Solionii, l-aș prăji în tigaie și l-aș mânca pe pâine!". Și, în sfârșit, o mulțime de chestii de astea "drăguțe", de care acum îmi aduc aminte cu multă duioșie. Când m-am dus la Iași, după ce am terminat facultatea, ca să pun **Pescărușul** cu care trebuia să-mi dau examenul de diplomă, era acolo Ion Lascăr, un actor extraordinar și un donin, despre care toată lumea îmi spunea că o să scape batista pe jos când o să apar eu pe scenă și o să zică: "Domnișoară, nu vrei să iei batista ca să te ștergi la nas?". Nu s-a întâmplat așa. Dimpotrivă, m-a respectat și a jucat foarte bine. Da, s-au întâmplat multe lucruri cu haz (și altele, fără haz), au fost destule situații în care colegii mei – mai puțin cei de clasă, cu care m-am înțeles foarte bine – s-au purtat ca niște *macho*, m-au pus la locul meu, s-au și enervat atunci când am început să-mi construiesc așa, gospodărește, temeinic, ceea ce se cheamă carieră; pe urmă au început să

mă respecte. Câteodată aveam necazuri și acasă, cu soțul meu, care, fiind și el un tip de *macho*, îmi respecta, mă rog, profesia, dar susținea că femeia trebuie să stea acasă și, când e acasă, să fie acasă, nu în altă parte. De fapt, nu am suferit de pe urma condiției mele de femeie. Pot să vă spun că am și profitat foarte mult; pe vremea când eram tânără și destul de fermecătoare, puneam tot farmecul la bătaie pentru a-i cucerii pe actori și pentru a-i face să repete cu plăcere. Adevărul e că trebuia uneori să-i conving să colaborăm într-un mod nu numai tiranic, așa cum se obișnuiește în regie. Mai ales că atunci începuse "dictatura regizorului", care, în paralel cu cea instituționalizată din țară, triumfa pe toate scenele lumii; câteodată mi se reproșa că sunt un fel de regizor-dictator. Dar am simțit atunci, din instinct, că totul trebuie să pomească din iubire, că mânușa trebuie să fie de catifea, că actorul trebuie să se convingă singur ca să facă un lucru. Cred că principala mea calitate a fost tenacitatea: nu m-am lăsat copleșită nicio dată de situația mea "inferioară" de femeie. Am fost ca o furnică, am adunat de oriunde și orice cu multă pasiune, dar și cu foarte multă seriozitate, și întotdeauna am știut, sau, dacă nu am știut, am simțit că trebuie să

folosesc ceea ce e rău pentru ceea ce e bine; și din fiecare experiență dezastruoasă am învățat câte ceva și am intrat mai pregătită și mai călită în experiența următoare. Sigur că am fost un regizor – și nu mă refer acum la condiția mea de femeie – care întotdeauna, sau aproape întotdeauna, a avut succes; asta putea să mă ducă pe un drum nefericit, puteam oricând eșua din orgoliu și suficiență. Totdeauna mi-a fost teamă de succes și l-am lăsat mereu undeva în spatele meu, pentru că de fiecare dată după un succes mi s-a întâmplat și o mare nenorocire sau ceva foarte rău.

Cred că ceea ce mi-a folosit foarte mult a fost instinctul de femeie, care m-a ajutat să-mi gădesc locul, să-mi simt limitele, să simt când un drum era

Ștefan Iordache în **Maestrul și Margareta**
regia: Cătălina Buzoianu

închis. Dar chiar și când am simțit că e un câștig cert, am preferat să las totul și să plec în altă parte, acolo unde știam că pot să învăț.

Eu nu am făcut niciodată un lucru "în sine"; întotdeauna am pornit de la o experiență de viață, iar viața mea n-a fost ușoară deloc. Și, întotdeauna, ceea ce făceam era acoperit de adevăr. Pe urmă, am avut noroc că am cunoscut oameni extraordinari, bărbați care m-au plăcut – cum au fost Liviu Ciulei sau Radu Penciulescu – pentru ceea ce făceam; cred că asociau mereu imaginea mea fragilă, printr-un contrast foarte puternic, cu ceea ce făceam. Liviu Ciulei îmi spunea, țin minte: "Ai mai multă forță decât zece bărbați"; Radu Penciulescu era tot timpul uimit de puterea asta care venea de undeva din mine. Pe urmă am cunoscut femei extraordinare – Gina Patrichi a fost pentru mine un exemplu de viață. Și ea mi-a spus odată, când eram foarte nenorocită, un lucru pe care nu l-am uitat: "Să știi că viața este a învingătorilor". Apoi există o pleiadă de actrițe senzaționale în țara asta: Olga Tudorache, Valeria Seciu, Rodica Negrea, Mariana Buruiană, Oana Tudor – vorbesc despre femei din toate generațiile –, femei extraordinar de puternice, de feminine, care înghit viața cu toată pofta, ca să zic așa, care câteodată sunt mai puternice decât bărbații, care știu să fie femei până la capăt. Ca să nu mai vorbesc de Maia Morgenstern sau de Mariana Mihuț, ultima fiind o adevărată forță a naturii, pur și simplu. Ele m-au ajutat să înțeleg că această condiție nu este deloc ușoară, dar nu este nici tragică. Sigur că n-o să vă povestesc acum momentele de disperare din viața mea, când am fost lovită, când am suportat mitocăniile, exact pentru că eram femeie. Bărbați care își imaginău că sunt mai puternici decât mine au făcut cele mai odioase lucruri pentru a mă jigni și umili. M-am apărat cu destulă

demnitate și am trecut mai departe.

2. Nu știu dacă mi-a influențat personalitatea. Un om care nu e puternic nu poate deveni puternic. Probabil că am avut eu o genă foarte solidă de la părinții mei. Cunosco bărbați mult mai nenorociți decât mine, mult mai vulnerabili, deși și eu sunt extrem de sensibilă. Umilința în profesie nu ține cont de faptul că ești bărbat sau femeie, poți fi bărbat și să fii foarte umilit.

Aș vrea să vă vorbesc despre femeile-regizor din jurul meu, care au știut să devină puternice. Sorana Coroamă Stanca a

pentru aceste fete care, uneori, sunt chiar mai puternice decât băieții. Mă refer la Beatrice Bleonț sau la Nona Ciobanu, la Alice Barb, Andreea Vulpe, Anca Bradu. Nu văd pe nici una masculinizându-se sau intrând într-o zonă antipatică. Ele și-au acceptat condiția de femeie și au continuat să fie chiar femeecătoare, și pe scenă, și în viața de toate zilele.

3. Cred că băieții s-au plictisit să facă o meserie care nu are totuși foarte multe șanse de supraviețuire.

Pentru fete este o aventură și ele au senzația că își pot depăși

făcut întotdeauna ce a vrut în meserie. Sanda Manu, fără să fie violentă sau să se impună prin forță, a știut întotdeauna să facă lucrurile exact, cu măsură. Am avut studente pe care le-am iubit extraordinar de mult tocmai pentru că erau foarte talentate. Mona Chirilă, de pildă, una dintre cele mai dragi studente pe care le-am avut, a trecut prin situații foarte grele, pe care le-a traversat cu multă demnitate și cu același talent. Ea este și un pedagog deosebit; o admir foarte mult.

Am o foarte mare admirație

astfel limitele. Totuși, este o meserie foarte grea pentru o femeie. Eu nu le sfătuiesc să facă regie. Pentru ca o femeie să poată face profesia asta, trebuie să suporte orice, să fie ca o broască țestoasă, să intre într-o carapace peste care poate să treacă și un camion sau un tanc. Și să știe că întotdeauna va fi mai aspru judecată decât mulți bărbați mai puțin talentați. În majoritatea lor, criticii noștri sunt femei; or întotdeauna ele sunt solidare cu bărbații și nu cu femeile, întotdeauna îi admiră pe băieți și le fac un fel de

trenă. De aceea în privința unei femei-regizor sunt mult mai multe îndoieli, suspiciuni, răutăți.

Există un fel de natură feminină, subconștientă și care face ca împotriva unei femei întotdeauna să se reverse un fel de cemeală sepie, într-o apă tulbură. Sigur că nu m-am supărat întotdeauna, uneori nu m-am supărat deloc și pot să înțeleg, în general, tot ce este în legătură cu o femeie și mult mai puține lucruri despre bărbați (dar încerc să-i înțeleg și pe ei). 4-5. Se spune, de obicei, că o femeie lucrează mult mai bine

cu actrițele pe scenă. Dar am lucrat și cu actori extraordinari, la fel de bine. Într-adevăr, colaborarea mea cu actrițele a impresionat întotdeauna pentru că avem o experiență de viață comună. Dar și din înfruntarea dintre un bărbat și o femeie pe scenă poate să iasă ceva foarte interesant.

Cred că aceste tinere care s-au lansat și sunt acum deja certitudini au ce căuta în această profesie tocmai pentru că sunt femei și aduc experiența lor, farmecul și știința de a cunoaște oamenii ca femei.

Nici un regizor, bărbat sau femeie, nu poate face o astfel de meserie fără carismă, fără capacitatea de a convinge, de a seduce. Pentru mine un exemplu extraordinar este cel al lui Strehler, care era un bărbat fermecător, seducător. Era și tiran, dar pe scenă era divin, ca un zeu.

Regizorii pe care i-am admirat foarte mult întotdeauna – Ciulei, Penciucescu, Pintilie, Esrig – erau, de asemenea, bărbați extrem de seducători și de puternici, de fermecători și aveau și un fel de calități feminine, ca să spun așa, de aceea au și lucrat atât de bine cu femeile.

Pentru a fi regizor trebuie să ai capacitatea de a îmbrățișa întreaga natură umană, de a ști totul despre oameni și de aceea marile regizoare, Ariane Mnouchkine sau Pina Bausch, au această capacitate de a fascina. Mă uitam, zilele trecute, la Nona, care lucra cu Victor Rebengiuc și cu Virgil Ogășanu pe scenă – doi bărbați puternici, doi actori vânoși și care erau, în fața ei, extrem de politicoși și amabili pentru că ea este o persoană fermecătoare.

Am avut mai multe fete în ultima clasă de regie. Theo a avut o evoluție spectaculoasă, Alina, delicată și profundă, a strălucit, Liana, cultă și puternică, va învinge, Mirela, cuminte și timidă, va cuceri, Tamara, stranie și sigură de ea, va pocni, Monica, încrezătoare în ea însăși, va învinge, Anca, foarte talentată, va ului. Am avut însă o singură studentă la care mă gândesc mereu ca la copilul meu: Csilla. Uluitoare, genială. Ea n-a suportat condiția de femeie, nici în meserie, nici în viață. A vrut totul până la capăt. Nu știu dacă a clacat sau, pur și simplu, ne-a arătat tuturor ce înseamnă să fii intransigent, pur, fără jumătăți de măsură. De când nu mai e, mă întreb mereu dacă am avut dreptate să trec peste orice sau dacă ea a avut dreptate arătându-ne că fiecare compromis înseamnă să ucizi, să distrugi, mereu, câte

ceva din tine însuși. A fost cea mai cumplită întrebare, cea mai violentă revelație: ce înseamnă a supraviețui și ce înseamnă compromisul? Ce înseamnă succesul (ar fi putut trăi, crea, ar fi putut avea succes) și ce înseamnă eșecul, încăpățânarea de a "dovedi" până la capăt – ce?

Am adresat ultimele trei întrebări și lui

TUDOR MĂRĂSCU, regizor și profesor universitar la UATC:

3. Sunt tentat să dau un răspuns scurt și atât: pentru că nu știu ce le așteaptă. Se poate argumenta. Întrebarea pe care mi-ați pus-o am repetat-o, în ani, tuturor studenților pe care le-am îndrumat, fără să capăt niciodată un răspuns satisfăcător. Asta m-a făcut să le bănuiesc că îmi ascund – sau își ascund – ceva ce ar ține de o negură a timpurilor în care femeile conduceau societățile tribale.

Matriarhat regizoral?

Răspunsul nu mă satisface integral. Mai degrabă cred că această situație se datorează unei întâmplări care caracterizează timpul pe care îl traversăm. Tinerii nu mai sunt preocupați de o meserie în care se câștigă puțin și se muncește mult, drept care la examenele de admitere proporția este net în favoarea tinerelor candidate. Asta ar explica, poate, de ce, bunăoară, în promoția mea din 1970 au terminat facultatea unsprezece regizori și o singură regizoare – Cătălina Buzoianu –, iar în promoția care a terminat acum trei ani – clasa Silviu Purcărete – au fost șase regizoare și un singur regizor. Mă întorc la primul meu răspuns și argumentez: din cele șase tinere, în acești trei ani doar una singură a avut curajul să conducă diferite triburi din diferite teatre; celelalte au eșuat deocamdată în profesii mai mult sau mai puțin legate de facultatea pe care au terminat-o.

Din promoția care a terminat acum doi ani, îndrumată de mine, din opt tinere regizoare până acum s-au impus doar

două – Beatrice Bleonț și Silvia Ionescu. Restul... deocamdată...

4. Prelevând acest eșantion de două promoții care numără doar trei regizoare din paisprezece care au terminat facultatea de regie, m-aș hazarda să spun că sunt bărbate.

5. La întrebarea privind șansele pe care le au aceste studente să se impună ca regizoare în teatrele profesioniste, după o matură și îndelungată chibzuință, vă pot răspunde: cele care au – au, iar cele care nu – nu.

Bineînțeles că așa fi putut să mai exist ca dansator pe scena Operei, dar nu un dansator performant, puteam să fac niște rolișoare, cât să trec pe acolo și să-mi iau salariul, la un moment dat să ies la pensie... În '89, când s-a înființat secția de Coregrafie la ATF, am intrat aici. Și după un an de creație coregrafică am trecut la Regie-teatru. Am avut marea șansă ca domnul Victor Rebengiuc, care era rectorul ATF, domnul Gelu Colceag, care era decan, și domnul Valeriu Moisescu să-mi

am făcut dans am investit-o în acest nou drum, în regia de teatru.

2-3. În primul rând cred că foarte multă seriozitate; să știe foarte bine ce vrea, să-și dorească enorm acest lucru pentru că eu cred că este imposibil să-ți dorești cu adevărat ceva și să nu poți obține.

Într-adevăr, nu este o meserie pentru o femeie. Pentru că este dură. Poate aici am avut șansa dansului. În general se spune despre dansatoare că sunt foarte delicate – pentru că sunt văzute doar pe scenă. De fapt se muncește foarte mult. Dansul este, practic, un sport de performanță: în fiecare zi te antrenezi, în fiecare zi ai spectacol, în fiecare zi ai studiu – și poate că lucrul ăsta m-a făcut să am o rezistență extraordinară ca regizoare.

Înseamnă mult să poți să-ți aduci pe scenă sensibilitatea și sufletul pe care îl ai ca femeie, însă îți trebuie neapărat o mână de fier, o mână de bărbat, pentru că trebuie să poți să convingi, începând cu directorul teatrului și cu trupa cu care lucrezi, până la oamenii din spatele scenei, să te impui chiar în fața unora care nu prea suportă ca femeia să le comande. Cred că trebuie foarte multă forță și energie pentru lucrul ăsta și, repet, să știi exact ceea ce vrei. Aici nu încap jumătăți de măsură. Este sau nu este, despre asta e vorba. O faci sau n-o faci.

1. De ce v-ați îndreptat spre regia de teatru ?
2. Ce trăsături trebuie să aibă o femeie pentru a se impune ca regizor?
3. Credeți că o profesie care implică și faptul de a-i "conduce" pe ceilalți poate știrbi feminitatea ?

Casa Bernardei Alba de F. Garcia Lorca; regia: Irina Popescu-Boieru

Răspund tinerele regizoare

BEATRICE BLEONȚ:

1. Am fost într-un fel obligată să aleg meseria asta – obligată în sensul bun al cuvântului. M-am dedicat dansului de la vârsta de 4 ani, nu m-am gândit niciodată să fac altceva decât dans, nici măcar coregraf nu mi-am dorit să fiu. Tot timpul am vrut să fiu interpret; pot să spun cu bucurie că am lucrat cu toți coregrafii pe care îi avem și cu coregrafi străini; mi-a plăcut să mă las modelată de gândul fiecăruia dintre ei. În urma unui accident pe care l-am avut la genunchi, la vârsta de 30 de ani a trebuit să-mi aleg alt drum.

întelegă dorința de a învăța mai mult, de a învăța să fac regie, dar nu de teatru neapărat. Eram într-un fel impresionată de profesorii de la Catedra de regie și mi-am dorit să învăț de la ei să pun în scenă un spectacol. Deci, am nimerit întâmplător. Toate spectacolele mele de până acum au fost examene, începând cu **Nunta** lui Cehov din anul II și terminând cu **Opera de trei parale**, care a fost examenul meu de diplomă.

Mai departe a fost ca un microb, exact ca și cu dansul. Adică, toată pasiunea cu care

ALICE BARB:

1. În primul rând, din curiozitate, pentru că spiritul organizatoric care se manifestă acasă simte probabil nevoia să se manifeste și în teatru. Echipa de lucru la un spectacol seamănă oarecum cu o familie, pe care trebuie să o faci să se simtă bine, căreia trebuie să-i organizezi viața de așa natură încât să poată ieși în lume cu fruntea sus.

2. Nu știu dacă există o rețetă de femeie-regizor, nu știu dacă există trăsături obligatorii, dar știu că o femeie-regizor trebuie

să lupte cu anumite clișee, care nu-i aparțin ei, ci lumii teatrului de la noi. Și aceste clișee îi pretind, la un moment dat, să fie dură, cât mai masculină și, dacă se poate, să aibă și barbă.

Faptul că ești femeie îl simți ca pe un avantaj sau ca pe un dezavantaj ?

Amândouă. E un dezavantaj în relațiile care se stabilesc la lucru de cele mai multe ori; cred însă că, uneori, constituie un avantaj pentru că lumea unei femei este foarte bogată și, în momentul în care o femeie-regizor încearcă să realizeze un univers scenic, ea poate veni cu niște nuanțe pe care bărbații nu le au. Sau, dacă le au, nu le vehiculează: tandrețe, sensibilitate, duioșie etc.

Cum te simți privită ca femeie-regizor ?

Ca o curiozitate. Sunt multe femei-regizor în România, dar în continuare sunt privite ca niște curiozități; cel puțin la început, cu neîncredere și chiar cu superioritate.

3. Uneori da. Și e păcat.

ANDREEA VULPE:

1. Nu știu.

2. "Regizoarele", în opinia mea, sunt de două feluri: unele pentru care lipsa unei anumite protuberanțe între picioare reprezintă singurul amănunt care le deosebește de regizorii bărbați și celelalte. Acestea din urmă, dintre care, sper, fac parte, trebuie să aibă o singură calitate: puterea de a rezista unei ispite ce apare la fiecare repetiție sub forma unui drăcușor cu aspect hermafrodit și voce suavă, care șoptește întruna un număr de telefon; e numărul unei clinici unde se efectuează operații de schimbare a sexului.

Ce s-a întâmplat în momentul în care a trebuit să "zburai" cu propriile aripi, părăsind ATF ?

Am descoperit că nu e nevoie de aripi, că în afara ATF nu se poate zbura decât cu avionul și că biletele de avion se obțin pe o cale pe care nu o cunosc nici astăzi cu precizie. Așa că am

stat și eu la coadă. Și încă mai stau.

3. Da. Asta nu pentru că femeile n-ar fi capabile să se ridice în văzduh sau pentru că, o dată ajunse acolo, ar avea rău de înălțime. Nu. Ci pentru că femeile, după părerea mea, sunt lipsite de un fel de bun-simț tehnic. Ele acceptă mult mai greu decât bărbații faptul că o parte a ființei lor a devenit inutilă. Să ne închipuim că suntem în avionul menționat anterior. Bărbații, calmi, afundați în fotolii pufoase, admiră prin hublouri perspectiva. Ce fac femeile – cele câteva care au avut privilegiul să se îmbarce – în acest timp ? Ei bine, ele bat, cu îndărătnicie, din aripi. Deși știu că în felul acesta nu pot ajuta avionul să mai câștige altitudine în cazul în care – Doamne ferește! – intervine vreo defecțiune. Deși, lovindu-se de pereții aeronavei, oscioarele fragile ale aripilor se rup și dor... Deși percep ironia din privirile colegilor pasageri – ale căror aripi sunt împachetate și depozitate cu înțelepciune în valiza aflată la locul convenit, la bagaje.

În concluzie, femeilor n-ar trebui să li se permită accesul în avion. Fie și numai pentru plăcerea estetică pe care o creează – ca orice avânt donquijotesc – efortul lor ascensional, cu mijloacele epocii de piatră, într-o eră a mașinilor. Dar poate că secolul al XXI-lea va fi unul ecologic...

MARA PAȘICI:

1. Copil fiind, am făcut foarte multe, am făcut vioară, film, am jucat într-un spectacol, am făcut balet – și, dacă vrei, în special baletul este o formă de actorie –, dar mi-am dat seama că nu este ceea ce mi-aș dori. Îmi place mult mai mult să am o viziune asupra unei lumi decât să fiu eu cea care joacă. Și atunci m-am hotărât să fac regie.

2. Am auzit de foarte multe ori că femeile nu ar fi indicate pentru profesia de regizor. Nu cred deloc.

Cred că una dintre calitățile pe

care numai noi, femeile, le avem este intuiția feminină, care pe mine m-a ajutat întotdeauna foarte mult; în primul rând, în citirea unui text, dar și în relația cu actorii. Nu cred deloc că regia este o meserie pentru bărbați. Dimpotrivă.

Faptul că ești femeie îl simți ca pe un avantaj sau ca pe un dezavantaj ?

Un dezavantaj, din păcate. Pentru că atunci când e vorba de o femeie avem o cu totul altă atitudine. Ne purtăm cu ea ca și cu o femeie, nu ca și cu un om.

Cred că am simțit asta încă din clipa când m-am hotărât să mă pregătesc pentru regie. Atunci am aflat că cei din comisie consideră că bărbații sunt mult mai potriviți pentru această meserie. În facultate am simțit asta, poate, mai puțin.

După ce am terminat, mult mai puțin în relația cu actorii decât în relația cu cei care au de luat o decizie. Cred că directorii de teatru consideră că femeile nu sunt suficient de puternice și de convingătoare. Spre bucuria mea, în relația cu actorii aș putea spune că nu am avut probleme de tipul ăsta. Mai ales că am asistat la foarte multe repetiții și am văzut diferite stiluri de lucru. Cătălina Buzoianu, Tompa Gábor, Ducu Darie, Alexandru Dabija au un numitor comun: extraordinara calitate de a ști să lucreze cu omul, și asta nu ține de faptul că ești bărbat sau femeie, ci de personalitate, de rafinament.

Cum te simți privită ?

Nu mă simt bine când sunt privită. Sau îmi place să fiu privită ca femeie atunci când vreau eu să fiu privită ca femeie și nu atunci când vor alții.

3. Nu. Nu cred absolut deloc. Și dacă ne uităm la doamna Cătălina Buzoianu, cred că este evident; și chiar la regizoare din generația mea sau mai în vârstă, care reușesc să conducă foarte bine trupe mari de actori, fără să trebuiască să devină femei-jandarm.

Anchetă realizată de:

Aziza Bodea și Tamara Susoi